

*Actief hoogveen (H7110)

Verkorte naam: Actieve hoogvenen

1. Status

Prioritair op Habitatrictlijn Bijlage I (inwerkingtreding 1994).

2. Kenschets

Beschrijving: Het habitatype betreft hoogveensystemen waar sprake is van een goed functionerende toplaag (acrotelm) met actieve hoogveenvorming. Actieve hoogveenvorming houdt in dat er meer organisch materiaal wordt gevormd en opgeslagen dan afgebroken. Het levende hoogveen houdt veel regenwater vast en in het natte zure hoogveen milieu verteren afgestorven plantendelen heel erg langzaam. Het systeem groeit dus omhoog. Kenmerkend zijn dominantie van veenmossen, een reliëf met bulten en slenken en permanent hoge waterstanden. De veenmossen domineren zowel in de slenken als op de bulten. De bulten vallen extra op doordat ze meestal zijn getooid met een begroeiing van dwergstruiken zoals gewone dophei (*Erica tetralix*). De begroeiingen van de bulten maken deel uit van het verbond *Oxycocco-Ericion*, die van de slenken worden tot het *Rhynchosporion* gerekend. De ecologische omstandigheden veranderen langs de laag-hoog gradiënt van het open water naar de hoge bulten⁴². In sommige hoogvenen is het onderscheid tussen slenken en bulten moeilijk te maken vanwege geleidelijke overgangen. Van de bultbewonende dwergstruiken kan vooral kleine veenbes (*Oxycoccus palustris*) ver omlaag doordringen tot in de slenken, terwijl een in beginsel slenkbewonende plant als de witte snavelbies (*Rhynchospora alba*) tot hoog in de bulten weet stand te houden.

Een actief hoogveen onderscheidt zich van een aangetast hoogveen (habitatype H7120) doordat er een veenmoslaag aanwezig is (de acrotelm) die ervoor zorgt dat het hoogveensysteem functioneert (de laag draagt sterk bij aan de stabiliteit van de waterhuishouding).

De actieve hoogvenen van het habitatype kunnen voorkomen op landschapsschaal of op kleinere schaal.

Een compleet levend hoogveen is een groot systeem met een stabiele waterhuishouding in een hoogveenlandschap. Het heeft een markante lensvorm met aan de randen een zogenoemde lagg-zone. Het vertoont een patroon met afwisseling van bulten en slenken en het systeem wordt bovendien gekenmerkt door dystrofe poelen (meerstallen) en complexe patronen van geulen en laagten die water afvoeren naar de lagg-zone. In de lagg-zone domineren schijngrassen en de begroeiing bevat kenmerkende bijzondere soorten zoals veenbloembies (*Scheuchzeria palustris*). Op kleinere schaal komt actief hoogveen voor in laagten in het heidelandschap, als heideveentjes en hellingveentjes. Deze veentjes heten ook wel hoogveenvennen. Bij veen langs hellingen spreekt men ook van 'rheotroof hoogveen'. Beide soorten van veentjes vertonen doorgaans de structuur van bulten en slenken. Een lensvorm en lagg-zones ontbreken echter.

Binnen dit habitatype worden twee subtypen onderscheiden. De indeling is gebaseerd op de verschillende schaalniveaus van het actief hoogveen.

Subtypen

Subtype A. Actieve hoogvenen (*hoogveenlandschap*): Levend hoogveen, in het hoogveenlandschap

Subtype B. Actieve hoogvenen (*heideveentjes*): Heideveentjes (inclusief hellingveentjes) met levend hoogveen;

Vegetatietypen:

Goed: Begroeiingen in hoogveenlandschap (subtype A) of in heidelandschap (subtype B) van de associatie *Erico-Sphagnetum magellanici* (11Ba1), in mozaïek met begroeiingen van de *Sphagnetum cuspidati-obesi* (10Aa1), *Sphagno-Rhynchosporium* (10Aa2) en *Caricetum limosae* (10Aa3).

⁴² Daarom behoren de hoge bulten plantensociologisch gezien tot een ander verbond (*Oxycocco-Ericion*) en een andere klasse (*Oxycocco-Sphagnetum*) dan de slenken (verbond *Rhynchosporion albae*, klasse *Scheuchzerietea*).

Berkenbroekbos (*Erico-Betuletum pubescentis*) en rompgemeenschappen van de verbonden van hoogveengemeenschappen (zie tabel) worden tot het habitatype gerekend, in zoverre ze kleinschalig in mozaïek met bovengenoemde associaties optreden en niet domineren.

Code habitat (sub)type	Code	Vegetatietypen	Representativiteit	Voorwaarde
7110A	10AA01A	<i>Sphagnetum cuspidato-obesi typicum</i>	goed	2
7110A	10AA01B	<i>Sphagnetum cuspidato-obesi sparganietosum angustifolii</i>	goed	2
7110A	10AA02A	<i>Sphagno-Rhynchosporium sphagnetosum cuspidati</i>	goed	2
7110A	10AA02B	<i>Sphagno-Rhynchosporium sphagnetosum recurvi</i>	goed	2
7110A	10AA03	<i>Caricetum limosae</i>	goed	2
7110A	10RG04	<i>RG Molinia caerulea-Sphagnum-[Scheuchzerietea]</i>	matig	2
7110A	11BA01	<i>Erico-Sphagnetum magellanicum</i>	goed	
7110A	11BA01	<i>Erico-Sphagnetum magellanicum</i>	goed	
7110A	11BA01	<i>Erico-Sphagnetum magellanicum</i>	goed	
7110A	11BA01	<i>Erico-Sphagnetum magellanicum</i>	matig	
7110A	11BA01	<i>Erico-Sphagnetum magellanicum</i>	matig	
7110A	11BA01B	<i>Erico-Sphagnetum empetretosum</i>	goed	
7110A	11BA01B	<i>Erico-Sphagnetum empetretosum</i>	goed	
7110A	11RG01	<i>RG Eriophorum vaginatum-[Oxycocco-Sphagnetea]</i>	matig	2
7110B	10AA01A	<i>Sphagnetum cuspidato-obesi typicum</i>	goed	2
7110B	10AA01B	<i>Sphagnetum cuspidato-obesi sparganietosum angustifolii</i>	goed	2
7110B	10AA02A	<i>Sphagno-Rhynchosporium sphagnetosum cuspidati</i>	goed	2
7110B	10AA02B	<i>Sphagno-Rhynchosporium sphagnetosum recurvi</i>	goed	2
7110B	10AA03	<i>Caricetum limosae</i>	goed	2
7110B	10RG04	<i>RG Molinia caerulea-Sphagnum-[Scheuchzerietea]</i>	matig	2
7110B	11BA01	<i>Erico-Sphagnetum magellanicum</i>	goed	
7110B	11BA01	<i>Erico-Sphagnetum magellanicum</i>	goed	
7110B	11BA01	<i>Erico-Sphagnetum magellanicum</i>	goed	
7110B	11BA01	<i>Erico-Sphagnetum magellanicum</i>	matig	
7110B	11BA01	<i>Erico-Sphagnetum magellanicum</i>	matig	
7110B	11BA01B	<i>Erico-Sphagnetum empetretosum</i>	goed	
7110B	11BA01B	<i>Erico-Sphagnetum empetretosum</i>	goed	
7110B	11RG01	<i>RG Eriophorum vaginatum-[Oxycocco-Sphagnetea]</i>	matig	2
7110B	40Aa01a	<i>Erico-Betuletum eriophoretosum vaginati</i>	matig	2
7110B	40Aa01b	<i>Erico-Betuletum callunetosum</i>	matig	2
7110B	40Aa01c	<i>Erico-Betuletum inops</i>	matig	2
7110B	40RG01	<i>RG Myrica gale-[Betulion pubescentis]</i>	matig	2
7110B	40RG03	<i>RG Rubus fruticosus-[Betulion pubescentis]</i>	matig	2

Betekenis binnen Europa: zeer groot (subtypen A en B).

De hoogvenen van de West-Europese laagvlakte langs de Atlantische kust (Nederland, Noord-Duitsland) vormen binnen Europa een apart type (lenshoogvenen of vlakke hoogvenen). Van dit type van zijn slechts kleine gedeelten in min of meer ongerepte staat behouden gebleven (het habitatype is gigantisch achteruitgegaan in West-Europa). Daarom verdienen deze lenshoogvenen alle aandacht van de natuurbescherming, waarbij de nog aanwezige restanten (inclusief habitatype H7120) een basis kunnen vormen voor herstel.

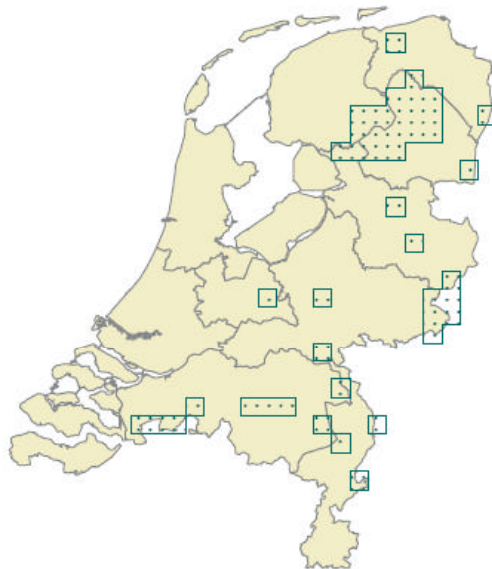
3. Kwaliteit

Kenmerken van een goede structuur en functie:

- Aanwezigheid van slenk-bult-patronen;
- Permanent hoge waterstanden;
- Dominantie van veenmossen;
- Aanwezigheid van dwergstruiken op bulten;
- Aanwezigheid van een acrotelm (bovenste veenmoslaag die sterk bijdraagt aan de stabiliteit van de waterhuishouding)
- Op landschapsschaal: aanwezigheid van meerstallen;
- Aanwezigheid van restant witveen); voor uitleg zie H7120
- Aaneengesloten oppervlakte van het type minimaal 0,5 ha.

4. Bijdrage van gebieden

Verspreiding binnen Nederland: Het verspreidingsgebied varieert met de historische periode die gekozen wordt als uitgangssituatie of referentiepunt. Omstreeks 1900 omvat het actief hoogveen grote delen van de noordelijke zandgronden en de zandgronden van oostelijk Noord-Brabant en Midden-Limburg. Daarvoor was het verspreidingsgebied nog veel groter. Rond 1850 kwam levend hoogveen op grote schaal ook voor in de overgangsgebieden van de zandgronden en het laagveen, zoals in Zuidoost-Friesland. Lang geleden waren ook grote delen van de gebieden die tegenwoordig beschreven worden als laagveen- en zeekleigebieden met hoogveen bedekt (zie vervolg, onder “trends”).

Verspreidingskaart actieve hoogvenen

Huidig voorkomen en Natura 2000: Momenteel is het voorkomen van actief hoogveen in hoogveenlandschap met een aanzienlijke oppervlakte beperkt tot gedeelten van hoogveengebieden in het noorden en oosten van het land. Het betreft kleine restkernen in Witterveld (24), Bargerveen (33), Fochteloërveen (23). Daarnaast zijn er nog diverse gebieden met een kleine oppervlakte actief hoogveen, zowel met goede als matige kwaliteit. De totale oppervlakte van subtype A in ons land bedraagt hooguit enkele tientallen hectare.

Hoogveenvennen of heideveentjes (subtype B) komen tamelijk wijd verspreid door het land voor op de hogere zandgronden. Het gaat dan onder meer om het Drents-Friese Wold en Leggelerveld (27), Dwingelderveld (30) en Veluwe (57). Buiten het Natura 2000-netwerk komt het subtype in goed ontwikkelde vorm voor in het Goudsbergven (bij Chaam).

H7110A actieve hoogvenen (hoogveenlandschap): relatieve bijdrage van Natura 2000 gebieden

Natura 2000 gebied	Habitat code	Huidige rel. bijdrage (1)	Potentiele rel. bijdrage (2)	Argumentatie (1) of (2)
Bargerveen	H7110A	++	++	(1) Opp. >15% én bijzondere kwaliteit
Fochteloërveen	H7110A	++	++	(1) Opp. >15% goede kwaliteit
Witterveld	H7110A	++	++	(1) Opp. >15% goede kwaliteit
Buurserzand & Haaksbergerveen	H7110A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Deurnsche Peel & Mariapeel	H7110A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit (2) verandering opp. van <2% naar 2-15%
Engbertsdijksvennen	H7110A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit (2) verandering opp. van <2% naar 2-15%
Witte Veen	H7110A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Dwingelderveld	H7110A	-	+	(1) Opp. < 2% matige kwaliteit (2) van matige naar goede kwaliteit
Korenburgerveen	H7110A	-	+	(1) Opp. < 2% matige kwaliteit (2) van matige naar goede kwaliteit
Wierdense Veld	H7110A	-	+	(1) Opp. < 2% matige kwaliteit (2) van matige naar goede kwaliteit
Wooldse Veen	H7110A	-	+	(1) Opp. < 2% matige kwaliteit (2) van matige naar goede kwaliteit

H7110B actieve hoogvenen (heideveentjes): relatieve bijdrage van Natura 2000 gebieden

Natura 2000 gebied	Habitat code	Huidige rel. bijdrage (1)	Potentiele rel. bijdrage (2)	Argumentatie (1) of (2)
Drents-Friese Wold & Leggelderveld	H7110B	++	++	(1) Opp. >15% goede kwaliteit
Dwingelderveld	H7110B	++	++	(1) Opp. >15% goede kwaliteit
Veluwe	H7110B	++	++	(1) Opp. >15% goede kwaliteit
Brunssummerheide	H7110B	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Drentse Aa gebied	H7110B	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Havelte-Oost	H7110B	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit (2) verandering opp. van <2% naar 2-15%
Maasduinen	H7110B	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Meinweg	H7110B	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Witterveld	H7110B	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Kampina & Oisterwijkse Vennen	H7110B	-	+	(1) Opp. < 2% matige kwaliteit (2) van matige naar goede kwaliteit
Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	H7110B	-	+	(1) Opp. < 2% matige kwaliteit (2) verandering opp. van <2% naar 2-15%, van matige naar goede kwaliteit
Sallandse Heuvelrug	H7110B	-	+	(1) Opp. < 2% matige kwaliteit (2) van matige naar goede kwaliteit

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends: In het verleden waren grote delen van ons land met actief hoogveen bedekt, niet alleen de hogere (pleistocene) zandgronden, maar ook de laaggelegen (holocene) gebieden in het westen die tegenwoordig beschreven worden als laagveen- en zeekleilandschap. Op het hoogtepunt van de veenontwikkeling, zo'n 3000 jaar geleden, was ongeveer een derde van ons land met levend hoogveen overdekt. In de lage delen van Nederland is het hoogveen in de loop van de tijd door de zee weggeslagen of overdekt met een laag zeeklei. Op de zandgronden is het merendeel van het hoogveenlandschap (subtype A) verloren gegaan door ontwatering, ontginning en afgraving.

In de afgelopen jaren wordt – met wisselend succes – veel tijd en energie gestoken in het herstel van actief hoogveen in hoogveenlandschap. Het is denkbaar dat de herstelmaatregelen in enkele van de afgetakelde grote hoogvenen kunnen leiden tot regeneratie van of 'nieuwe' gebieden met actief hoogveen.

Het resterende hoogveen heeft in ons land zwaar geleden onder vermessing en verdroging. Daardoor zijn de karakteristieke begroeiingen op veel plaatsen verdwenen of verarmd. Hoewel veel hoogveenvennen (subtype B) behouden zijn gebleven, resteren nog minder dan een handvol vennen met bijzondere planten als veenbloembies.

Recente ontwikkelingen: Over de periode 1994-2004 vertoont subtype B (hoogveenvennen) nog steeds een zekere achteruitgang in kwaliteit.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: subtype A: zeer ongunstig; subtype B: gunstig

Het areaal van subtype A is sterk ingekrompen. Nog na 1980 is in Nederland veen afgegraven in hoogveengebieden met actieve veengroei (bijv. in Bargerveen). Het areaal van subtype B is de afgelopen eeuw stabiel gebleven, maar wel ijler geworden.

Beoordelingsaspect oppervlakte: subtype A: zeer ongunstig; subtype B: matig ongunstig

De oppervlakte actief hoogveen in hoogveenlandschap (subtype A) is in de loop van de tijd dramatisch afgenomen. Van de oorspronkelijke oppervlakte van meer dan 1.000.000 ha was omstreeks 1600 het grootste deel al verdwenen. Er resteerde toen nog ongeveer 180.000 ha. Omstreeks 1900 is de oppervlakte verder ingekrompen tot 90.000 ha. Daarvan is nu minder dan 10.000 ha over. Van deze 10.000 ha is slechts een klein deel niet of nauwelijks aangetast. Naar schatting bedraagt de oppervlakte actief hoogveen in hoogveenlandschap ons land momenteel hooguit enkele tientallen hectare.

De oppervlakte aan hoogveenvennen (subtype B) is in de loop van de twintigste eeuw eveneens zeer sterk achteruitgegaan.

Beoordelingsaspect kwaliteit: subtype A: zeer ongunstig; subtype B: zeer ongunstig

1. Typische soorten: Met de geschetste achteruitgang van de hoogvenen zijn uiteraard ook veel van de typische soorten sterk achteruitgegaan. Als voorbeeld noemen we hier lange zonnedauw, die binnen Nederland thans tot één groeiplaats beperkt is. Van de typische soorten staat momenteel het merendeel op Rode lijsten. De biodiversiteit van de hoogveenvennen (subtype B) vertoont nog steeds een gestage achteruitgang. In het actief hoogveen in hoogveenlandschap gaan de typische soorten plaatselijk vooruit door vernattingsmaatregelen.

2. Structuur en functie: De meeste grote en kleine hoogvenen hebben te lijden onder verdroging en vermessing. Aan de gewenste condities kan slechts lokaal met veel kunst en vliegwerk, door het bouwen van dammen, worden voldaan.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: subtype A: zeer ongunstig; subtype B: matig ongunstig

Het perspectief is voor beide subtypen van het habitatype matig ongunstig. In de toekomst zal klimaatsverandering mogelijk een nadelige invloed uitoefenen op de noordelijke (boreale) soorten van het habitatype, maar het is nog onduidelijk wat de effecten precies zullen zijn. De perspectieven voor herstel van een volledig hoogveenlandschap zijn niet gunstig, gezien de grote ruimte die daarvoor nodig is en langzame ontwikkeling. Herstel van een compleet lenshoogveen vergt eeuwen. Mogelijk zijn de perspectieven voor ontwikkeling van hoogvenen nog het meest gunstig in laagveengebieden. Het blijft echter een open vraag of de huidige laagveen-natuurgebieden geschikt zijn voor hoogveenvorming, gezien de dalende grondwaterstanden. Deze laagvenen komen door bodemdaling in de omliggende polders steeds hoger in het

landschap te liggen, terwijl de grootste oppervlakte van het oude hoogveen juist is ontstaan in een periode van stijgende grondwaterstanden.

Definitie gunstige staat van instandhouding: Voor een gunstige staat van instandhouding dient subtype A voor te komen in tenminste acht Natura 2000-gebieden, waaronder minimaal in één gebied in Zuid-Nederland (Peel). De totale oppervlakte aan actief hoogveen dient tenminste 2000 ha te bedragen. Hoogveenvennen van subtype B moeten in minimaal 50 uurhokken voorkomen om behoud van het habitatype te verzekeren. Daarbij moet 85% van de typische soorten in een gunstige staat van instandhouding verkeren en 85% van de oppervlakte dient een goede structuur en functie te hebben.

Oordeel: subtype A en B: zeer ongunstig

Aspect	1994	2004
Verspreiding	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Oppervlakte	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Kwaliteit	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Toekomst	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Beoordeling Svl	zeer ongunstig	zeer ongunstig

Subtype A. Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)

Aspect	1994	2004
Verspreiding	gunstig	gunstig
Oppervlakte	matig ongunstig	matig ongunstig
Kwaliteit	matig ongunstig	matig ongunstig
Toekomst	zeer ongunstig	matig ongunstig
Beoordeling Svl	zeer ongunstig	zeer ongunstig

Subtype B. Actieve hoogvenen (heideveentjes)

6. Bronnen

- Streefkerk, J.G. & Casparie 1987. De hydrologie van hoogveensystemen. Rapport 1987-19, Staatsbosbeheer, Utrecht.